

ЕКОФАСИЛИТАТИВНІ КАРТКИ: «МАНУАЛ» ДО СУПРОВОДУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА

П.В. Лушин

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та особистісного розвитку, Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти»
plushyn@gmail.com

Я.В. Сухенко

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та особистісного розвитку, Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти»
suhenko333@gmail.com

Лушин П.В., Сухенко Я.В. Екофасилітативні картки: «мануал» до супроводу індивідуальних освітніх траєкторій психолога-консультанта. У статті проаналізовано напрямки реформи Нової української школи в плані реалізації та супроводу індивідуальних освітніх траєкторій особистості. Представлено результати фокус-групи шкільних психологів, що стосуються проблемних питань в їх діяльності на початковому етапі реформування школи. Відповідно до логіки екофасилітативного підходу визначено загальні підходи та принципи формування здатності до недирективного супроводу індивідуальної освітньої траєкторії особистості, а також окреслено їх специфіку у процесах підготовки та підвищення кваліфікації психологів. Презентовано інноваційну науково-методичну розробку – екофасилітативні картки. ЕКОкартки є професійним проєктивним інструментом, який відповідає сучасним вимогам щодо перезавантаження навчального процесу та містить 100 запитань для оцінювання та проєктування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності. Описано досвід роботи та сформульовано ідеї щодо використання ЕКОкарток в індивідуальному та груповому форматах у процесі підготовки та підвищенні кваліфікації психологів.

Ключові слова: ЕКОкартки, екофасилітація, індивідуальна освітня траєкторія, психологічне консультування, Нова українська школа.

Lushyn, P.V., Sukhenko, Ya.V. Eco-facilitation cards: "manual" to support the individual educational trajectories of psychologist. The article analyzes the directions of the New Ukrainian School reform in terms of implementation and support of the individual educational trajectories, as well as the role of specialists in the psychological service in this process. The scientific-theoretical approaches to the study of the problem of the individual educational trajectory have been analyzed and the definition of this psychological phenomenon is formulated in the dimension of the spatial-temporal characteristics of the individual: as a unique combination of internal means, methods, conditions of activity for achieving the educational goal set in certain given external conditions; as features of movement / personality development on the educational map of the area; as a psychological and pedagogical technology, which leads to the didactic need for constant redefinition, to determine the content of learning in specific conditions; as a phenomenon that has a bio-psycho-socio-cultural nature, the psychological and pedagogical content of which is specified in the educational-didactic, resource, individual and socio-psychological, cartographic-chronological categories; as a reflection / projection of educational potential, needs and capabilities of the subject of learning (as a dynamic open, self-regulating system in the unity of its cognitive, motivational, personal, value characteristics) in the educational space. The article presents the results of the focus group of school psychologists concerning problem issues in their activity at the initial stage of school reform. In accordance with the logic of the eco-facilitation approach, we have defined the general approaches and principles of forming the ability to non-directing support of the individual educational trajectory of the individual, as well as their specificity in the processes of preparation and training of psychologists. Innovative scientific and methodical development – eco-facilitation cards has been presented. EQ cards are a professional projective tool that meets modern requirements for reloading the learning process and contains 100 questions for evaluating and designing the individual trajectories of a counselor psychologist in his / her educational and professional activities. The work experience has been described and ideas on the use of ECO cards in individual and group formats in the process of preparation and improvement of qualification of psychologists have also been formulated.

Keywords: ECOcards, ecofacilitation, personal learning path, psychological counseling, New Ukrainian School.

Постановка проблеми. Реформування системи освіти в Україні відповідає викликам нової повсякденності, охоплює всі рівні та спрямоване на набуття нею реального статусу особистісно зорієнтованої, тобто – орієнтованої на задоволення не лише типових, а й унікальних освітніх потреб кожного дошкільника, учня, студента, слухача... У даному контексті, створення умов для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій особистості упродовж життя, а також визначення ролі та функцій суб'єктів, причетних до даного процесу, є одним із ключових завдань.

Загальні підходи й конкретні шляхи його вирішення на рівні загальної середньої освіти

відображені у Концепції Нової української школи (далі – НУШ). Зокрема, в ній стверджується, що НУШ має ґрунтуватися на особистісно-орієнтованій моделі освіти та дитиноцентризмі як ключовому принципі організації освітнього процесу; уміння навчатися упродовж життя та вибудовувати власну освітньо-професійну траєкторію визначено однією з десяти ключових компетентностей, що забезпечують особисту реалізацію та життєвий успіх учня; фокусується увага на глибшій залученості родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини; на новій ролі учителя як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини; на актуальності та результативності таких засобів персоналізації навчального досвіду як робота за індивідуальними планами, окремими навчальними траєкторіями, індивідуальними дослідницькими проектами; на організації освітньої діяльності відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та навчальних траєкторій учнів; на ролі фахівців психологічної служби у формуванні оптимальної траєкторії розвитку дитини [1].

Означені напрями шкільної реформи актуалізують потребу в розробленні та реалізації інноваційних, відповідних вимогам часу підходів, інструментів підготовки та підвищення кваліфікації психологів, зокрема – потребу в формуванні здатності до супроводу індивідуальних освітніх траєкторій (далі – ІОТ) учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ІОТ є міждисциплінарною, її педагогічний аспект вивчали: О. Жерновникова, К. Колос, В. Кухаренко, В. Сидоренко, Т. Олійник, А. Столяревська, Т. Ломакіна, Ф. Мухаметзянова, G. Garforth. В психологічних розвідках проблема ІОТ досліджується в аспектах: прогнозування власного професійного майбутнього (Е. Зеєр, Е. Симанюк); психологічних умов виявлення та підтримки ІОТ учня (О. Носова); психодидактичних принципів дистанційного е-навчання (М. Смульсон); підвищення навчальної мотивації студентів, розвитку їхньої смислової саморегуляції через смислоутворення та смисловиявлення (К. Дзюба) та ін. Теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що ІОТ особистості характеризується змістовою та динамічною неоднорідністю й у низці зарубіжних публікацій розглядається у єдності планових, структурованих етапів середньої, вищої освіти та нелінійних етапів, зумовлених зовнішніми ситуативними та внутрішніми мотиваційними чинниками (D. Pierre, T. Gale, S. Parker).

У даній статті ми розглядаємо ІОТ в аспекті просторово-часових характеристик особистості – її «топографії» та визначаємо його як унікальне поєднання внутрішніх засобів, способів, умов діяльності для досягнення поставленої освітньої мети в певних заданих зовнішніх умовах; як особливості руху/розвитку особистості на освітній мапі місцевості; як психолого-педагогічну технологію, що зумовлює дидактичну потребу в постійному перевизначенні, довизначенні навчального змісту в конкретних умовах [2]. Виходимо з того, що ІОТ особистості має біопсихосоціокультурну природу, її психолого-педагогічний зміст конкретизується в освітньо-дидактичній, ресурсній, індивідуально- та соціально-психологічній, картографічно-хронологічній категоріях; з того, що в психологічному вимірі ІОТ є відображенням/проекцією освітнього потенціалу, потреб і можливостей суб'єкта навчання (як динамічної відкритої, саморегулюючої системи в єдності її когнітивних, мотиваційних, особистісних, ціннісних характеристик) в освітньому просторі або, метафорично – картографією особистості на мапі освітнього простору, невід'ємним атрибутом якого є часовий вимір [5].

Метою даної статті є поглиблення уявлень про місце та роль шкільного психолога в НУШ, презентація екофасилітативних карток (далі – ЕКОкартки) як інноваційного відповідного вимогам часу, інструменту для оцінювання та проектування індивідуальних освітніх траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності, а також особливостей роботи з ними.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Освіта, творчість, свобода – такими мають бути ключові характеристики сучасного навчального закладу, проте, шлях їх набуття не є простим. Фокус-група з 30 практичних психологів навчальних закладів засвідчила наявність проблемних зон професійній діяльності на початковому етапі розбудови НУШ.

Вони досить красномовно відображаються у їхніх висловах: «Як заспокоїтися самому та як заспокоїти вчителів, батьків, адміністрацію в умовах реформування початкової школи?», «З учителями початкової школи проводиться активне навчання, підготовка їх до роботи в НУШ, тоді як з психологами така робота майже не ведеться і психолог має «впливати» самотужки...», «Як «вписатися» у формат Нової школи, подолати страх, що «зміє» хаосом реформи, зберегти та

захистити власний імідж у новій школі?», «Як визначити рівень власної компетентності щодо роботи в нових умовах?», «При переході до НУШ, коли вчителі будуть застосовувати інтерактивні методи, вправи, підходи, які використовували до цього часу в корекційно-розвивальній роботі психологи, чим зацікавлювати, вирізнятися в роботі з дітьми?», «Ймовірно, вікові норми дітей в умовах навчання в НУШ зазнаватимуть змін. Як бути з результатами психодіагностики, як правильно їх інтерпретувати, чи можна спиратися на них у подальшій корекційно-розвивальній роботі?», «Як підвищити свою стресостійкість, відновлювати власні ресурси в умовах змін?», «Ми з п'ятьма колегами з інших дитячих садочків і шкіл неформально збираємося майже кожного тижня й намагаємось обговорювати насущні проблеми, питання, пов'язані з НУШ, оскільки нові орієнтири діяльності психологів поки що не визначені...», «Як бути щасливим і як навчити цього дітей?», «Наскільки важливим буде шкільний психолог в умовах сучасної нової школи? Якими будуть його основні функції?»...

Дійсно, реформа постулює ідеї гуманізації та індивідуалізації навчання й для цього вчителі мають стати, у певному сенсі, психологами, оволодіти окремими психологічними методами, техніками. Наразі в Україні з учителями, що працюватимуть з вересня 2018 р. у перших класах, проводиться масштабне навчання в дистанційному та в очному тренінговому форматах.

Чи є вірогідність того, що за нових умов шкільний психолог залишиться без роботи? Очевидно, що ні. Проте, також очевидно, що його діяльність буде переформатовуватися.

Між рядків у наведених висловах і у безпосередньому спілкуванні зчитуються уявлення, передчуття фахівців психологічної служби відносно особливостей даного процесу, власних цілей, завдань і ролі в ньому: психолог така ж людина як інші та в умовах змін, невизначеності, трансформації почувається відповідно – некомфортно, невпевнено, тривожно. При цьому він відчуває й визнає відповідальність не лише за себе, а й за інших учасників навчального процесу, розуміє значення та ресурсність власного психологічного стану й професійної компетентності у плані регулювання соціальної динаміки в умовах системного переходу. На фоні розвитку/підвищення психологічної компетентності вчителів відчуває подих конкуренції, усвідомлює потребу у виході на вищий рівень професійної майстерності, у збереженні та підвищенні, набутого роками праці в шкільному колективі, власного й особливого статусу. Прагне до участі у формальних і неформальних об'єднаннях колег, до навчання та підвищення власної компетентності задля вирішення нових задач, подолання нових викликів, адаптації до нових умов професійної діяльності.

Припускаємо, що частка консультативної роботи в оновлених умовах діяльності психолога буде збільшуватися. Сподіваємося, що процес психолого-консультативного супроводу в НУШ набуватиме переконливих ознак екологічної фасилітації ІОТ не лише учнів, а також включатиме трансляцію власного досвіду реалізації/супроводу ІОТ для аудиторії вчителів, педагогів, батьків, адміністрації (у межах поглиблення педагогіки співпраці), а також формування в них цієї здатності у форматі консультативної, тренінгової роботи. За такого розвитку подій, психолог, який добре усвідомлює сутність і специфіку психологічного супроводу ІОТ в єдності її ціннісно-змістового та динамічно-функціонального компонентів, є тим фахівцем, який безпосередньо в навчальному закладі може виступати рушієм змін і каталізатором індивідуалізації освітнього простору.

Щодо особливостей формування у психолога здатності до здійснення психологічного супроводу ІОТ інших, зокрема, учнів та педагогів, то даний процес базується на здатності до усвідомлення та реалізації власної ІОТ. Тому на етапах підготовки та підвищення кваліфікації фахівця її формуванню має приділятися значна увага, точніше – даний процес має базуватися на принципах недирективного – екологічного та фасилітативного супроводу його власної ІОТ.

Екофасилітативний підхід у підготовці та підвищенні кваліфікації психолога в цілому й на кожному окремому занятті максимально орієнтований на задоволення індивідуальних запитів щодо вирішення проблем особистісного та професійного розвитку через укладання актуальної, узгодженої з усіма присутніми робочої програми.

ЕКОкартки є інноваційним професійним проективним інструментом, який має значний діагностичний та розвивальний потенціал у плані підготовки та підвищення кваліфікації психолога (рисунок 1).

Рис. 1. Набір «100 запитань для оцінювання та проектування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності: екофасилітативні картки»

Вони містять 100 запитань для оцінювання та проектування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності, що сформульовані П. Лушиним на основі 30-річного досвіду практичної навчальної та консультативної роботи [2, с. 122–129]. У них у концентрованому вигляді відображаються ключові характеристики професійної свідомості психолога-екофасилітатора, позначаються такі професійно важливі для консультанта якості як толерантність до невизначеності, конгруентність, емпатія, здатність до саморегуляції та ін.

Ключові ознаки ЕКОкарток проявляються в екологічності, голографічності, багатозначності, в емоційній зарядженості запитань, в їхній здатності мотивувати до роздумів. Дискусії навколо них зазвичай містять емоційну, когнітивну, рефлексивну складові, запускають асоціативні зв'язки, творчі мисленнєві процеси. Під час обговорення через зміст стимульних запитань актуалізуються, усвідомлюються та проєктуються проблеми власного особистісного, професійного розвитку.

Екофасилітативна логіка психологічної допомоги, що певною мірою дисонує з традиційними уявленнями, полягає у наступному: під час консультації терапевтичний ефект отримує не лише клієнт, а й психолог, а консультативна взаємодія – збагачує обох; психолог – жива особистість, його настрій, стан позначається на якості роботи; психолог не має вирішувати свої проблеми за рахунок клієнта, але разом з клієнтом – це цілком можливо... Тому, окремі запитання мають певний провокативний зміст, спонукають до розширення, трансформації смислів, самосвідомості фахівця, наприклад: «Якщо від мене вимагають чітких рекомендацій, психологи говорять – не продуктивно... І все-таки, за яких умов це можливо?», «Навіщо читати літературу з психології, якщо автори часто суперечать один одному...? Це заважає працювати та розвивати себе? Чи може й не заважати, від чого це залежить?».

Перевагою ЕКОкарток є можливість реалізації принципу «змішаного» навчання – як навчання психологів, що практикують і відносять себе до різних модальностей психологічної допомоги, мають різний рівень підготовки та кваліфікації тощо. При цьому, ставлення до запитань може бути неоднозначним – від повного прийняття до заперечення/ігнорування. Крізь призму такого сприйняття та реакцій самостійно може оцінюватися внутрішня готовність до роботи консультантом, наприклад, за такими орієнтирами: ті запитання, що видаються нелогічними, незрозумілими, дратують – позначають зону професійного розвитку фахівця, ті, що сприймаються безумовно, або, до яких ставлення байдуже, індивідуентне – ймовірно, є пройденим і прожитим етапом професійного розвитку або, навпаки – занадто віддаленим орієнтиром. У такому варіанті використання ЕКОкартки виконують функцію «мовчазного супервізора», що допомагає розібратися з цілями та планами професійного зростання, або, як варіант – визначити схильність до тієї чи іншої психологічної модальності, напряму спеціалізації у психологічній допомозі.

Досвід використання ЕКОкарток в роботі зі студентами показав, що запитання одночасно активно й екологічно стимулюють розвиток професійного мислення та мовлення, допомагає

усвідомити специфічні моменти професійної діяльності та наблизитися до неї. Більшість серйозних професійних запитань сформульовані у доступній формі, як наприклад: «Клієнт наполегливо просить йому допомогти, а в мене запланований захід... Залишилося 25 хвилин, чи можу я порушити правило та попрацювати з ним залишок часу?», «Знати все не можливо, якщо я зустрічаюся з такою проблемою клієнта, яка для мене абсолютно нова, яка тактика поведінки в цьому випадку?», «Психологи – дивні люди... Постійно пропонують допомогу. Це професійна деформація? Мене це також чекає?». Очевидно, такий підхід сприяє руйнуванню стереотипів щодо авторитарного, експертного характеру навчання, знімає певні блоки професійної самооцінки та дозволяє студентам вільно міркувати, висловлюватися, моделювати професійні ситуації та розвиток подій в них, спілкуватися на професійні теми, як під час занять, так, за нашими спостереженнями, й продовжувати обговорення актуалізованих запитань у позанавчальний час.

Зазначимо, що стосовно даного блоку запитань виникла ідея стандартизації та представлення його у вигляді опитувальника з визначеними, наприклад, рівнями консультативної компетентності, що технічно не складно було б реалізувати. Втім, якщо ми дотримуємось логіки реалізації ІОТ при підготовці фахівця, визнаємо унікальність шляху набуття та формування його компетентності в психологічному консультуванні, то більш доцільним видається використання інструменту, спрямованого не стільки на діагностику як визначення чітких меж, рівнів, показників професійної готовності, компетентності «тут і тепер», скільки – на забезпечення принципу відкритості системи підготовки психолога-консультанта. В його основі – визнання обмеженості та актуальності компетентностей у часовому та контекстуальному вимірах. Сутність його розкриємо на одному з «живих» прикладів.

Учасниця курсу підвищення кваліфікації психологів, переймалася тим, що її вимушений професійний перехід з медичної галузі, де вона спеціалізувалася на психологічному консультуванні ВІЧ-інфікованих упродовж багатьох років, до галузі освіти буде складним, травматичним в силу її неготовності до роботи з іншою цільовою аудиторією й тим, що в її зрілому віці навчатися/перенавчатися вже незвично, важко та й, мабуть, недоцільно. Проте, у ході консультування заспокоїлася й знайшла свою відповідь у згаданому прикладі діяльності її знайомого – знаного лікаря, професора, який, з її слів, інколи говорив пацієнту: «Вибачте, але сьогодні у мене для вас діагнозу немає, мені потрібно подумати, почитати... Приходьте завтра». Цей приклад, можливо й спрощено, але відображає глибинний сенс принципу відкритості у навчанні упродовж життя: яким би компетентним ти не був, ситуацій «обнуління» не уникнути, а прийняття та профіцитарне ставлення до них відкриває перспективи а, можливо, навіть – гарантує професійний розвиток спеціаліста.

ЕКОкартки орієнтовані не тільки й не стільки на діагностику/констатацію актуального рівня психологічної компетентності фахівця, їх основний потенціал в іншій площині – розвивальній. Він позначає загальний діапазон консультативних компетенцій у вимірі екофасилітативної модальності як напряму психологічної допомоги та навчання; надає можливість для транспективної оцінки та конструювання індивідуальної траєкторії у навчальній та професійній діяльності психолога-консультанта; сприяє формуванню уявлень про власну професійну динаміку в єдності стабільних і перехідних періодів, про контекстуально-ситуативну цінність кожної грані – професійної та особистісної, що у будь який момент може проявитися як вершина професійної майстерності; він про те, що ми нічого не забуваємо, всім є всьому є місце у потрібний час і в потрібному місці, а ключовою умовою стабільності, стійкості, антикрихкості – є перехід через хаос.

Відкритість даного інструменту проявила себе й у транспективній динаміці, трансформації відповідей на запитання, що зафіксував для себе сам автор. Тому, стосовно запитів, які виникали у студентів, колег-викладачів щодо «правильних» відповідей на 100 запитань «від автора» та можливостей з ними ознайомитися, можемо зазначити, що дана стаття, очевидно – єдина «правильна» й прийнятна відповідь, яку ми можемо й вважаємо за потрібне надати... Принаймні, «тут і тепер»...

При цьому, ми ділимося ідеями та досвідом індивідуального та групового форматів роботи з ЕКОкартками в якості стимульного проективного матеріалу, інструмента самодіагностики, оцінювання та професійного розвитку психолога:

1. систематизація запитань за наявністю «тут і зараз» відповідей у користувача: відповіді відомі, зрозумілі, однозначні або – невідомі, незрозумілі, дискусійні, потребують пояснення,

уточнення, опрацювання та ін.;

2. класифікація запитань за проблематикою та їх опрацювання: проблеми, пов'язані з професійним вибором, ідентичністю, розвитком; професійною етикою взаємодії з клієнтами, представниками професійної спільноти; особливостями психогієни, саморегуляції, самовідновлення; формальними та неформальними вимогами, регламентом роботи; професійними стереотипами психолога та стереотипами щодо професії психолога тощо;

3. ранжування запитань за актуальністю для особистісного та професійного розвитку в часовій транспективі (у минулому, теперішньому, майбутньому) з подальшою індивідуальною/груповою рефлексією;

4. вибір (свідомий або наосліп) запитання для відповіді у формі письмового/усного нарративу з метою самоаналізу ставлення, поведінки в ситуаціях надання/отримання психологічної допомоги, самопомоги;

5. вибір (свідомий або наосліп) запитання як теми для групової дискусії обговорення, для відпрацювання у парах (у тому числі в умовах супервізії);

6. вибір запитання як запиту на індивідуальну консультацію, супервізію;

7. вибір картки наосліп і спонтанна інтерпретація запитання як відповіді на існуюче власне назріле запитання/проблему;

8. вибір картки (свідомий або наосліп) та розгляд/трансформація запитання за принципом «голограми»;

9. вибір значущих запитань як інструмент усвідомлення, репрезентації індивідуальної освітньо-професійної траєкторії: виписати номери запитань, опрацьованих в минулому, актуальних «тут і тепер», ресурсних для майбутнього;

10. вибір запитань для планування, моделювання ІОТ: записати номери актуальних, складних, цікавих запитань і фіксувати динаміку, послідовність їх вирішення з метою візуалізації, усвідомлення характеру та спрямованості траєкторії опанування професійної діяльності;

11. вибір одного або кількох запитань для групової роботи (мозкового штурму, усних/письмових нарративів учасників), аналіз різних відповідей на предмет відображення та розкриття в них особливостей різних модальностей (підходів) надання психологічної допомоги, самопомоги;

12. адаптація наявних, напрацювання переліку власних насущних, важливих запитань як окреслення зони найближчого особистісного та професійного розвитку;

13. вибір запитань викладачем (викладачем разом із студентами, слухачами) як інструмент проблематизації на різних етапах навчання, як спосіб планування, підготовки, проведення лекційного, практичного заняття, публічного виступу;

14. використання запитань для оцінки/самооцінки компетентності фахівця у наданні психологічної допомоги, самопомоги;

15. ведення «щоденника» власних відповідей на запитання.

Наведені приклади не охоплюють усього діапазону використання ЕКОкарток, а лише позначають загальні орієнтири роботи з ними та залишають відкритим простір для втілення та проєкцій професійної фантазії, креативності, кмітливості користувачів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Шкільна реформа покликана забезпечити особистісно зорієнтований підхід у навчанні. Фокус-група психологів викрила проблемні зони в діяльності шкільних психологів на початковому етапі реформування НУШ. Їх аналіз свідчить про актуалізацію потреби в активному професійному розвитку, зокрема, у напрямку психологічного консультування та супроводу ІОТ не лише учнів, а й педагогів.

Психологічний супровід ІОТ інших базується на здатності до усвідомлення та реалізації власної освітньої траєкторії. Тому процес підготовки та підвищення кваліфікації психолога потребує недирективного екологічного фасилітативного супроводу його власної ІОТ.

ЕКОкартки є інноваційним професійним проєктивним інструментом, який відповідає сучасним вимогам щодо перезавантаження навчального процесу, містить 100 запитань для оцінювання та проєктування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності. Результати використання ЕКОкарток у роботі з майбутніми та працюючими психологами свідчать про їх дієвість та значний потенціал у плані розвитку консультативної компетентності.

У даній статті немає чітких рекомендацій щодо того чи іншого формату використання ЕКОкарток, але вона розрахована на психологів, які мають професійні уявлення про роботу з проективним матеріалом. Наскільки вона є мануалом (від англ. *manual* – довідник, вказівник) до ЕКОкарток визначається суб'єктивно, втім, як і її «мануальність» щодо професійного розвитку психолога, реалізації власної ІОТ та супроводу ІОТ інших.

Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо з розробленням адаптованої версії ЕКОкарток для педагогів, а також універсальної версії ЕКОкарток для використання спеціалістами, що працюють в системі «людина – людина».

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи : Електронний ресурс – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> . – Мова : укр. – Дата останнього доступу : 01.03.2017. – Загол. з екрану.
2. Лушин П.В. Екологічна допомога личности в переходный период: экофасилитация [Текст] : Монография / Лушин П.В. – Киев, 2013. – 296 с. – (Серия «Живая книга» ; Т. 2).
3. Лушин П.В. Хаос и неопределенность: от страдания – к росту и развитию [Текст] : Монография / П.В. Лушин. – Киев, 2017. – 144 с. (Серия «Живая книга» ; Т. 4).
4. Лушин П.В. 100 запитань для оцінювання та проектування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності: екофасилітативні картки [Карткове видання] / П.В. Лушин, Я.В. Сухенко. – К. ; 2017. – 108 с.
5. Сухенко Я.В. Індивідуальна освітня траєкторія: міждисциплінарний аналіз феномену / Я.В. Сухенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». – 2017. – Випуск 4. – Том 2. – С. 111–116.

References translated and transliterated

1. Konceptija Novoї ukrains'koї shkoli [Concept of the New Ukrainian School] : Elektronnij resurs – Rezhim dostupu : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> . – Mova : ukr. – Data ostann'ogo dostupu : 01.03.017. – Zagol. z ekranu.
2. Lushin P.V. Jekologichnaja pomoshh' lichnosti v perehodnyj period: jekofasilitacija [Ecological Assistance to the Personality in the Transition Period: Ecofacilitation] [Tekst] : Monografija / Lushin P.V. – Kiev, 2013. – 296 s. – (Serija «Zhivaja kniga» ; T. 2).
3. Lushin P.V. Haos i neopredelennost': ot stradanija – k rostu i razvitiju [Chaos and Umbiguity: From Suffering – to Growth and Development] [Tekst] : Monografija / P.V. Lushin. – Kiev, 2017. – 144 s. (Serija «Zhivaja kniga» ; T. 4).
4. Lushin P.V. 100 zapitan' dlja ocinjuvannja ta proektuvannja individual'nih traektorij psihologa-konsul'tanta v jogo navchal'nij ta profesijnij dijal'nosti: ekofasilitativni kartki [100 Questions for the Assessment and Design of the Personal Path in the Training and Professional Activities of a Psychological Counselor: Ecofacilitation Cards] [Kartkove vidannja] / P.V. Lushin, Ja.V. Suhenko. – K. ; 2017. – 108 s.
5. Suhenko Ja.V. Individual'na osvithnja traektorija: mizhdisciplinarnij analiz fenomenu [Personal Learning Path: Cross-Disciplinary Analysis of Phenomen] / Ja.V. Suhenko // Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu. Serija «Psihologichni nauki». – 2017. – Vipusk 4. – Tom 2. – S. 111–116.